

Incidenten worden niet voorkomen door steeds nieuwe regels

(1) Shit happens. Er bezwijkt een rivierdijk. Bewoners in een verpleeghuis lopen salmonellavergiftiging op na het eten van kippensoep bij de lunch. Je gaat gezellig met elkaar naar een bloementoonstelling, blijkt je na afloop besmet met legionella. Kan gebeuren.

(2) Kan misschien gebeuren, maar van nu af aan niet meer, vinden politici uit oppositiefracties. Zij roepen de verantwoordelijke bewindspersonen op het matje en verklaren dat zij altijd al hebben gezegd dat de rivierdijken moesten worden versterkt, dat er meer toezicht moest zijn op verpleeghuizen en dat we alerter moeten zijn op de waterhuishouding van toeristische attracties. De verantwoordelijke politici worden stevig aan de tand gevoeld door journalisten op televisie en radio, die heel alert zijn bij dit soort incidenten. Enkele politici betogen dat er altijd wel iets misgaat, maar de meeste bewindspersonen gaan direct overstag. Zij beloven dat ze nieuwe regels zullen opstellen, strenger gaan controleren, dat ze er alles aan zullen doen om herhaling van incidenten als deze te voorkomen. Er bestaat voor dit mechanisme een mooie naam: de risico-regel-reflex (RRR).

(3) Nadat de nieuwe regels zijn ingevoerd, kunnen er twee dingen gebeuren. Ondanks de nieuwe regels vindt een nieuw incident plaats. Dat leidt tot een roep om nóg striktere handhaving. Of er vindt geen nieuw incident plaats, waarop burgers en journalisten klagen over verstikkende regelgeving. De risico-regel-reflex heeft vaak een dermate vervelend effect, dat we rustig kunnen spreken van een hardnekkig probleem. Voor een goed begrip

hiervan is het eerst nodig inzicht te krijgen in de voedingsbodem waarop de RRR zo goed heeft kunnen gedijen.

(4) Vaak wordt gedacht dat de RRR een reactie van politici is op de neiging van burgers de overheid overal de schuld van te geven. Dat is sterk overdreven. De meeste burgers geven de overheid niet de schuld als hun vakantie verregent of als hun huwelijk stukloopt. Als je TomTom uit je auto wordt gestolen, had je die maar uit het zicht moeten leggen. De risico-regel-reflex komt ook niet voort, zoals vaak wordt gedacht, uit een overdreven hang naar veiligheid of een kinderachtige 'pechmoet-weg-houding'.

(5) Er is wel een andere verklaring. In haar bestseller *Nomade* doet Ayaan Hirsi Ali een opmerkelijke observatie met betrekking tot westerse culturen. In de nomadische cultuur van haar Somalische clans heerst een fatalistische visie op narigheid. Droogte, hitte, ziekte, honger, armoede – Allah heeft het zo gewild en daar legt men zich bij neer. In Nederland daarentegen vinden we veelal dat honger, ziekte en gebrek natuurlijke of maatschappelijke problemen zijn die je kunt oplossen. Wij bouwen dijken, organiseren ziekenverzorging, graven kanalen en creëren sociale verzekeringsystemen. Als er iets naars gebeurt, dan willen we helpen, we willen ervoor zorgen dat het niet nog eens gebeurt.

(6) Het zal niet meevallen deze culturele reflex te veranderen. Wat moet ervoor in de plaats komen? Fatalistische acceptatie? Het meest logische alternatief voor een roep om overheidsingrijpen is een gang naar de rechter om anderen aansprakelijk te stellen. Op die manier treedt de risico-

regel-reflex niet op, maar het is de vraag of aan de Amerikaanse claim-cultuur de voorkeur moet worden gegeven. We kennen immers allemaal de hilarische voorbeelden van Amerikaanse fabrikanten die zich tegen alle mogelijke schadeclaims moeten indekken ("Leg uw natte huisdier niet in de magnetron").

(7) Hoe kunnen we het probleem van de risico-regel-reflex het beste aanpakken? Ervaringsdeskundigen komen vaak met vier mogelijke oplossingen om dit probleem te bestrijden. Allereerst moet burgers duidelijk gemaakt worden dat verzorgingsstaten die van de wieg tot het graf ieder risico dekken, uit de tijd zijn. Soms gaan dingen gewoon mis en is de burger zelf verantwoordelijk voor de gevolgen. Een andere mogelijkheid is te kiezen voor een rationeler, wetenschappelijker veiligheidsbeleid: ga niet lukraak hier en daar wat risico's bestrijden, maar probeer zoveel mogelijk veiligheid te realiseren tegen zo min mogelijk kosten. Ook kan gekozen worden voor een democratischer veiligheidsbeleid. Risicobestrijding is een kwestie van prioriteiten stellen. Als burgers inspraak krijgen, kunnen ze er eerder mee leven dat sommige kwesties later op de agenda komen. De laatste oplossing luidt: bezint eer gij begint. Voordat nieuwe regels worden uitgevaardigd, zouden de nadelen van de nieuwe regels moeten worden afgewogen tegen de voor- en nadelen van de status quo.

(8) De eerste oplossing is dus meer verantwoordelijkheid bij de burger neerleggen. De vraag is echter of de overheid dit echt wil. Op het terrein van de gezondheidszorg en criminaliteitsbestrijding heeft zij burgers al een grote verantwoordelijkheid gegeven, maar op beide terreinen is die gebonden aan strikte grenzen. Echt zelf verantwoordelijkheid nemen

lijkt niet de bedoeling. Je mag zelf bepalen of je wel of niet sport, wel of niet rookt en meer of minder alcohol gebruikt. Je mag naar eigen inzicht een ziektekostenverzekering kiezen. Maar als je vervolgens zelf besluit om je tienerdochter niet te laten inenten tegen baarmoederhalskanker, is dat tegen de zin van de overheid.

(9) Op het terrein van de criminaliteitsbestrijding mag de burger eveneens een heleboel eigen boontjes doppen, maar ook hier is de boodschap dubbelzinnig. Wel je huis beveiligen tegen inbraak, kijkgaatjes aanbrengen in de deur en je bagage in de gaten houden, maar geen pepperspray meenemen in je handtas en geen honkbalknuppel klaarleggen onder de kassa voor het geval dat iemand het voorzien heeft op de inhoud. Het lijkt verstandig dat de overheid zich realiseert dat een verschuiving van verantwoordelijkheid naar de burger niet goed valt bij die burger, als daar allerlei haken en ogen aan zitten.

(10) Is het bij de eerste oplossing de vraag of de overheid dit echt wil, bij de tweede oplossing moeten we ons afvragen of het wel kan. De tweede oplossing veronderstelt dat we allerlei soorten risico's met elkaar kunnen vergelijken om vervolgens door middel van een ingewikkelde rekensom te bepalen hoe we met een gegeven budget zoveel mogelijk veiligheids-winst kunnen realiseren. Stel: de gemeenteraad laat ons een pot met geld zien en vraagt hoe we dat willen besteden. We mogen kiezen tussen extra verlichting op een parkeerterrein waar vorig jaar twee personen werden beroofd of extra schoonmaak in een achterstandswijk, wetend dat de veiligheid in een wijk omhooggaat als die een opgeruimde indruk maakt. Waarschijnlijk zullen er best burgers en politici zijn die een keuze durven maken en deze kunnen beargumen-

teren, maar die zal niet gebaseerd zijn op een rekensom. Wat ze in zo'n geval doen, is een politieke keuze maken: ze vinden bijvoorbeeld het welbevinden van burgers in achterstandswijken belangrijker dan de veiligheid op parkeerterreinen of vice versa. Het idee dat je politieke keuzes kunt vervangen door wetenschappelijke rekensommen is een illusie.

(11) Politieke besluitvorming met inspraak door burgers, de derde oplossing, is bij dergelijke keuzes veel verstandiger. Toch bieden inspraak en democratie lang niet altijd een oplossing. Veiligheidsbeleid is vaak handhavingsbeleid. Er zijn talloze voorschriften aangaande verkeersveiligheid, brandveiligheid, veiligheid in huizen dankzij politietoezicht enzovoorts. Stel dat we hier met elkaar over praten, prioriteiten stellen en die transparant en democratisch publiceren op de gemeentelijke website. De kans is groot dat vervolgens de boevenlogica in werking treedt. De caféhoudster denkt: gelukkig, dit jaar gaan ze de brandvoorschriften niet controleren. Dan kan ik nog wel even wachten met het vervangen van die gevaarlijke oven. Ook de inbreker berekent zijn kansen: politie-surveillance hebben ze in die wijk geschrapt, dus laat ik het daar eens proberen.

(12) In andere gevallen heeft veiligheidsbeleid te maken met de keuze van locaties. Er wordt op landelijk niveau besloten dat ondergrondse opslag van CO₂ goed is voor het

milieu. Wat is democratisch in dit verband? Krijgen de omwonenden een vetorecht? Dan zullen veel plannen schipbreuk lijden, omdat bewoners de risico's begrijpelijkerwijs liever niet in hun buurt willen hebben.

(13) Resteert de vierde oplossing: bezint eer gij begint en denk heel goed na voor je ergens nieuw beleid op loslaat. Elk incident is vervelend. Niemand wil dat het nog een keer gebeurt, maar beter is het om rustig na te denken hoe erop gereageerd moet worden. Aan elke beleidswijziging zijn voor- en nadelen verbonden en ook die nadelen moeten worden belicht. Wat zal het gevolg zijn van strengere hygiëne-eisen in zorginstellingen? De kans dat bewoners besmet raken met een bacterie wordt kleiner. Dat is een voordeel. Maar wat zijn de nadelen? Zal op grote schaal worden gekozen voor gevriesdroogd eten uit pakjes? Zullen bewoners nog mogen helpen in de keuken, als zij dat leuk vinden?

(14) Nieuw beleid invoeren of strenger handhaven kost bijna altijd geld en leidt dus tot lastenverzwaring. Strengere veiligheidsvoorschriften leiden vaak tot meer bureaucratie. Voor veel burgers, instellingen en bedrijven is de administratieve lastendruk nu al vrij hoog. Een verdere verzwaring daarvan is nadelig en dat moet meetellen bij het nadenken over veiligheidseisen. Rustig nadenken na een incident komt over als niet stoer of spectaculair. Toch biedt wellicht juist deze oplossing de meeste kans om iets aan de risico-regel-reflex te veranderen.

naar: Margo Trappenburg, Incidenten worden niet voorkomen door steeds nieuwe regels

uit: NRC Handelsblad, 24 mei 2010

Tekst 2 Incidenten worden niet voorkomen door steeds nieuwe regels

18p 21 Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal **220** woorden van de tekst 'Incidenten worden niet voorkomen door steeds nieuwe regels'. Uit je samenvatting moet voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet gelezen heeft, duidelijk worden:

- van welk problematisch verschijnsel op bestuursniveau sprake is bij maatschappelijke incidenten, wat het inhoudt en welke gevolgen het kan hebben;
- welke verklaring voor de hardnekkigheid van het probleem gegeven wordt;
- welke oplossingen voor dit probleem door experts gegeven worden;
- welke bezwaren genoemd worden bij de verschillende oplossingen;
- wat de beste oplossing lijkt voor het probleem en wat daarvoor de onderbouwing is.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.